

ELS TREBALLADORS INDUSTRIALS DE CATALUNYA I EL PSUC (1938-1959)¹

ANTONI LARDÍN I OLIVER

RESUM

La tesi doctoral, que aquí resumim, consta de dues parts. En la primera, s'exposa quins eren els condicionants polítics, socials, econòmics i laborals sota els quals s'havia de desenvolupar l'activitat clandestina del PSUC i havien de viure —o sobreviure— els obrers de Catalunya.

La segona part es divideix en dos capítols. El primer, presenta l'evolució i l'estructura orgànica del PSUC i la UGT a l'interior amb la quantificació i localització de la seva militància en poblacions i fàbriques; l'estratègia de lluita antifranquista i les dificultats internes per a la seva aplicació. El segon capítol inclou un repàs a les protestes polítiques, socials i laborals que es van donar a Catalunya; una anàlisi generacional dels protagonistes dels conflictes i de les plantilles de les empreses, i, finalment, quines van ser les actituds dels obrers i les seves respostes davant l'agressió que va suposar per a ells la dictadura franquista, i respecte a les crides a l'organització, la participació a les eleccions sindicals i les consignes que llançava el PSUC.

PARAULES CLAU

PSUC, cèl·lula, eleccions sindicals, comissió.

ABSTRACT

The doctoral thesis consists of two parts: in the first part is exposed which the political, social, economical and work conditions under which had to be of developing secret activity of the PSUC and the workers of Catalonia had to live or were to survive.

The second part divides into two chapters: the first presents the evolution and organic structure of the PSUC and the UGT in Catalonia with the quantification and location of its mili-

1. El text que presentem a continuació és un resum de la tesi doctoral titulada *Condicions de treball, conflictivitat laboral i militància política: Els obrers industrials catalans i el PSUC (1938-1959)*, realitzada sota la direcció del professor Pere Ysàs i Solanes. Fou llegida a la Universitat Autònoma de Barcelona el 18 de juny de 2004, davant un tribunal format per David Ruiz González (Universitat d'Oviedo), David Ballester i Muñoz (Universitat Rovira i Virgili), Antonieta Jarne Mòdol (Universitat de Lleida), Carme Molinero Ruiz (Universitat Autònoma de Catalunya) i Manuel Risques Corbella (Universitat de Barcelona), que li va concedir la qualificació d'excel·lent per unanimitat.

tancy in populations and factories; the strategy of anti-Franco fight and the internal difficulties for its application. The second chapter includes a relationship of the political, social and work protests that were given in Catalonia a generational analysis of the protagonists of the conflicts and of the staff of the companies and finally, which were the attitudes of the workers and its answers in front of the aggression that supposed the pro-Franco dictatorship for them and in the face of the calls to organisation the participation in the union elections and the instructions that the PSUC launched.

KEY WORDS

PSUC, political cell, syndicals elections, committee.

L'ESTRATÈGIA DE LLUITA ANTIFRANQUISTA DEL PSUC

Durant els mesos d'abril i maig de l'any 1939, el PSUC i el PCE van començar a dissenyar des de França l'estratègia de lluita que calia seguir per liquidar la dictadura franquista. L'estratègia girava entorn de la vaga general obrera, que s'aconseguiria organitzar amb la mobilització laboral, l'educació política dels obrers, la unitat d'acció obrera i amb la penetració en les organitzacions de massa franquistes —els sindicats—; pràctica que, com demostren diversos documents, les direccions del PCE i del PSUC van fomentar intensament des del mateix final de la Guerra Civil fins al 1946, any en què la direcció del PSUC a l'interior la va rebutjar i prohibir per tal de combatre la dissidència de la UGT dirigida per Desideri Trilles.

Durant els primers vint anys de la dictadura franquista, el PSUC va conceptualitzar la vaga general obrera de diverses maneres: en una primera etapa, entre els anys 1939 i 1948, es pretenia que la vaga general obrera fos insurreccional, dirigida pels líders polítics i amb la participació de grups guerrillers per combatre la dictadura per les armes. En una segona etapa, entre els anys 1949 i 1957, l'aplicació orgànica de la tàctica de l'entrisme, la dissolució de la UGT, i la no-reorganització de les guerrilles després de les detencions del mes d'abril de l'any 1947, va fer que la vaga passés a ser revolucionària; és a dir, s'esperava que la pressió popular d'una gran vaga que prengué els carrers, acabés amb la dictadura. Finalment, els anys 1958 i 1959 suposaren una nova i breu etapa en què les direccions del PCE i el PSUC intervingueren directament en la dinàmica clandestina de l'interior i convocaren dues vagues generals obreres que ara serien catalogades de pacífiques.

L'ORGANITZACIÓ DEL PSUC A L'INTERIOR

Per dur a terme aquesta estratègia era necessari tenir una organització clandestina a l'interior, i aquesta es començà a bastir des de Perpinyà a partir del mes de maig de l'any 1939, amb l'establiment de contactes amb antics militants de poblacions del nord de la província de Girona. El mes d'agost, un enllaç enviat a la ciutat de Barcelona descobreix que a la ciutat, el madrileny Alejandro Matos havia reorga-

nitzat el partit de forma independent de l'exili. Matos establí relacions orgàniques amb Perpinyà, i des d'aquest moment el partit a l'interior quedà lligat amb la direcció a l'exili francès.²

Entre els anys 1939 i 1945, la delegació del PSUC a l'interior va patir pràcticament una caiguda per any, amb la detenció dels seus responsables —són els casos de Matos, Pardinilla, Peñarroya i Gromán— i les direccions no duraven més de dotze mesos, llevat de l'encapçalada per Pardinilla que va tenir una durada excepcional. Des del mes d'abril de l'any 1944 no hi va haver cap nova detenció de la direcció del PSUC a l'interior fins a l'abril del 1947, en què tingué lloc la «caiguda dels vuitanta», i el següent cop no va ser fins al juny del 1951, amb la detenció de López Raimundo.

Per a aquesta primera etapa (1939-1945), ens podem aproximar al nombre de militants del PSUC a partir dels recomptes que feien les delegacions de l'organització o que els responsables incloïen en els seus informes.

TAULA 1
NOMBRE DE MILITANTS ACTIUS DEL PSUC (1939-1950)

<i>Organització territorial</i>	<i>Desembre</i>	<i>Novembre</i>	<i>Octubre</i>	<i>Abril</i>	<i>Octubre</i>	<i>Octubre</i>	<i>Juny</i>
	<i>1939</i>	<i>1944</i>	<i>1945</i>	<i>1946</i>	<i>1946</i>	<i>1949</i>	<i>1950</i>
Barcelona ciutat	200	240	722	1.100	840	211	188
Comarques de Barcelona	s. d.	162	758	s. d.	1.430	241	s. d.
Comarques de Tarragona	s. d.	210	325	s. d.	218	94	s. d.
Comarques de Lleida	s. d.	134	s. d.	s. d.	30	42	s. d.
Comarques de Girona	s. d.	170	s. d.	s. d.	s. d.	s. d.	s. d.
Total	200	916	1.805	1.100	2.518	588	188

Font: elaboració pròpia segons els recomptes de les diferents delegacions.

La taula 1 reflecteix com fluctua el nombre de militants en aquests anys. Hem inclòs només els militants que les direccions consideraven que estaven en actiu. Si es comptés els separats per motius de seguretat, els que s'havien perdut o els que estaven a la presó en serien molts més, com per exemple passava l'any 1945, en què Canals comptabilitzava uns tres mil militants a tot Catalunya, o l'octubre del 1949, en què López Raimundo deia que el PSUC tenia mil sis-cents vint-i-un militants a tot el país.³

2. En la tesi s'exposa la trajectòria de la Delegació del Comitè Central del PSUC a l'interior, dels seus quadres dirigents i intermedis, i dels seus militants a les fàbriques, entre els anys 1939 i 1959.

3. Les relacions i quantificacions de militants que apareixen en els informes interns de l'organització s'han recollit en la tesi.

Pel que fa a la distribució de la militància, a més de la ciutat de Barcelona, va haver-hi un ampli ventall de comarques catalanes on va haver-hi alguna mena d'organització del PSUC en aquesta primera etapa (vegeu la taula 2).

TAULA 2
COMARQUES AMB PRESENCIA ORGANITZADA DEL PSUC

<i>Barcelona</i>	<i>Tarragona</i>	<i>Lleida</i>	<i>Girona</i>
L'Alt Penedès	L'Alt Camp	La Noguera	L'Alt Empordà
L'Anoia	El Baix Camp	El Pallars Jussà	El Baix Empordà
El Bages	El Baix Ebre	La Segarra	La Garrotxa
El Baix Llobregat	El Baix Penedès	El Segrià	El Gironès
El Barcelonès	La Conca de Barberà	El Solsonès	La Selva
El Garraf	El Montsià	L'Urgell	El Ripollès
El Maresme	La Ribera d'Ebre		
Osona	El Tarragonès		
El Vallès Occidental	La Terra Alta		
El Vallès Oriental			

Font: elaboració pròpia.

Fins a l'any 1944, les comarques de Tarragona van agrupar més militància que no pas les de Barcelona, amb nuclis molt nombrosos a Tortosa o Amposta, per exemple. Els principals nuclis de militància estaven al voltant de centres industrials com la ciutat de Barcelona i la comarca del Barcelonès, la zona sud del Baix Llobregat (l'Hospitalet, Cornellà, Sant Feliu, Sant Boi, el Prat...), Mataró, al Maresme; la zona de Vilafranca del Penedès - Vilanova i la Geltrú - Sitges, la conca minera del Llobregat, el triangle Tarragona - Reus - Valls, la zona de Flix i Ascó, les mines d'Ossor, Palamós, Sant Feliu de Guíxols, Girona i Figueres. La connexió amb Lleida ciutat va ser sempre molt irregular, i pel que fa a la resta eren comarques agrícoles en què els que el PSUC considerava com a militants, es limitaven a rebre i llegir *Treball* i a escoltar les emissions de Radio España Independiente (REI), tot i que en alguns llocs hi havia una organització potent com a Sant Carles de la Ràpita, que comptava amb vint militants, o Cornudella, que en tenia catorze, l'any 1949.⁴ Tanmateix, el PSUC va tenir durant aquest anys moltes dificultats per tenir una organització a ciutats industrials tan importants com Sabadell i Terrassa. Només Pere Canals assenyalava en el seu informe que hi havia organització a Terrassa, mentre que en el moment de redactar els informes no hi havia cap delegació que tingués un sol punt de suport a Sabadell, ni hi havia cap relació orgànica del partit amb els grups de militants que se sabia que hi havia a la ciutat, ni amb la UGT.

4. En la tesi es recullen totes les poblacions catalanes citades en els informes interns del PSUC, amb el nombre de militants que tenien.

El partit a l'interior estava dirigit per la delegació del Comitè Central del PSUC, formada per un secretari general, un secretari d'organització i un secretari de propaganda. El secretari general era l'encarregat de coordinar el treball de la delegació i d'establir el contacte amb la direcció a França a través dels enllaços. El secretari d'organització mantenia el contacte amb les presons, amb el Comitè Local de Barcelona, i dirigia el treball a les comarques a través d'una comissió. El secretari de propaganda era el responsable de la redacció i edició de *Treball* i de la resta de propaganda. Les relacions entre els diferents graons de l'organització no eren directes sinó que es feien a través d'enllaços, i per això existia també un grup de suport a la delegació que s'encarregava, entre d'altres coses, de la concertació de cites, la transmissió de missatges o consignes, proporcionar llocs segurs per a reunions clandestines i escoltar la REI, del repartiment de la propaganda i de la premsa clandestina, de les estafetes... Aquest esquema es reproduïa en els nivells inferiors, però amb una reducció de les funcions.

A la ciutat de Barcelona els militants de base s'agrupaven en cèl·lules, repartides en deu radis d'activitat —que coincidien amb els deu districtes municipals—, amb els seus comitès. Alhora, aquests deu radis formaven dos sectors, els comitès dels quals enllaçaven amb el Comitè Local de Barcelona. La resta de Catalunya estava dividida en quatre zones, relacionades amb la delegació a través del responsable de comarques de la comissió d'organització. A les poblacions s'organitzava el comitè local, i com a instància superior el comitè comarcal a la capital de la comarca. Després s'organitzava el comitè de vegueria, segons l'antiga distribució territorial que havia fet la Generalitat de Catalunya l'any 1936, i, finalment, els quatre comitès de zona. L'any 1945, Pere Canals va fer una primera reforma en aquest esquema en eliminar els comitès de sector a la ciutat i els de vegueria per a les comarques. Però la gran reforma va arribar de la mà de Josep Serradell, *Román*, que l'any 1946 va reestructurar l'organització de la ciutat de Barcelona en quatre sectors (vegeu la taula 3).

Inicialment, la majoria de les cèl·lules de base eren organitzacions de carrer o de barri, és a dir, grups de militants que es dedicaven a repartir propaganda i premsa, pintar consignes polítiques pels carrers o fer petits actes de sabotatge, i n'hi havia poques d'empresa, que fessin mobilitació laboral (vegeu les fàbriques de la ciutat de Barcelona amb organització del PSUC coneguda a la taula 3). L'any 1946, Serradell va voler eliminar-les però no es va aconseguir del tot fins a la dècada dels cinquanta.

TAULA 3
FÀBRIGUES DE BARCELONA AMB ORGANITZACIÓ DEL PSUC

<i>Sector</i>	<i>Nom de l'empresa</i>	<i>Anys amb organització documentada</i>
I Districte 3, Districte 7, part del barri de la Torrassa i ciutat de l'Hospitalet	La Perla Trinxet Cojinetes Soler Cines Horno del Vidrio Grup Borràs Casa Ansó Sabons Berenguer Casa Jorba Soler Almirall Verneda Espanya Industrial	1949-1950 1946-1949-1950 1949-1950 1949-1950 1949-1950 1949 1945 1945 1945 1950 1950 1946-1947
II Districte 1 Districte 2 Districte 4 Districte 5	Cèl·lula del Port La Tèrmica Coral Rivière Talleres Nuevo Vulcano Lámparas Z La Canadencia Fundiciones Barret	1944-1945-1946-1949-1950 1949-1950 1949-1950 1945-1947 1944-1947 1944 1945 1944-1945
III Districte 6 Districte 8	Elizalde Tramvies Fundición Mallorca Mas Bagà Casa Josa David La Constancia Agromán	1945-1946-1949-1950 1944-1945-1946-1949-1950 1945 1944-1949 1949-1950 1949 1950 Fins al 1947
IV Districte 9, Districte 10, Santa Coloma de Gramenet, Sant Adrià de Besòs i Badalona	Can Girona Hispano Suiza Maquinista Terrestre i Marítima Casas Ford Escocesa RENFE Tramvies Catalana de Gas Barcelona de Electricidad Fulles d'Afaitar Ibèria Benguerel Hispano Olivetti	1944-1945-1946-1949-1950 1944-1945-1946-1949-1950 1944-1945-1946-1949-1950 1949-1950 1949-1950 1949-1950 1944-1945-1950 1944-1945-1950 1945 1950 1946 1948 1948
Sector desconegut	Casa Torras Autobuses Roca Banc Hispano Colonial Metro HASO	1944 1944 1944 1944 1946-1947

Districte 1: Ciutat Vella; Districte 2: Montjuïc - Poble Sec; Districte 3: Sarrà - Pedralbes - Sant Gervasi; Districte 4: Dreta de l'Eixample; Districte 5: Barri Xinès - Drassanes - Can Tunis; Districte 6: Esquerra de l'Eixample; Districte 7: Sants - Les Corts; Districte 8: Gràcia; Districte 9: Horta - Guinardó - Nou Barris; Districte 10: Sant Andreu del Palomar - Sant Martí de Provençals - Poble Nou.

Font: elaboració pròpia.

Fins a l'any 1947, el PSUC a l'interior va mantenir una comissió politicomilitar encarregada de la direcció dels grups de guerrillers i de les seves relacions orgàniques amb el partit. Els primers guerrillers van ser enviats a l'inici de l'any 1944, però fins a finals de l'estiu i començament de la tardor del mateix any, no es va organitzar a l'interior l'anomenada Agrupació Guerrillera. Es va constituir, d'una banda, amb les brigades guerrilleres que havien entrat a Catalunya per preparar la invasió de la Vall d'Aran i que després de la seva cancel·lació no pogueren tornar a França; el grup més nombrós es trobava a la serra de la Mussara i el formaven tres brigades amb vint-i-sis guerrillers, però també n'hi havia un de seixanta militants al Montsant, un de més nombrós al Baix Ebre, i altres de més petits a la zona de Manresa, la serra del Montseny, Lleida i als voltants de les mines d'Osor. De l'altra, es va organitzar un grup de guerrilla urbana per actuar a la ciutat de Barcelona. La comissió politicomilitar rebia armes de França i comptava amb punts de suport en masies de Girona, on les ocultaven i després les anaven a buscar per dur-les fins a Barcelona. Les unitats de la guerrilla urbana van ser detingudes l'abril de l'any 1945 i no es van poder reorganitzar d'una forma estable fins a finals de l'any 1946, i l'abril del 1947 van ser desarticulades definitivament. Les unitats guerrilleres de les muntanyes també van acabar sent desarticulades per la policia o es van desplaçar progressivament cap al Maestrat, on van acabar integrant l'Agrupación Guerrillera Levante-Aragón (AGLA).

Fins a l'any 1948, el PSUC també va intentar reorganitzar la UGT a l'interior perquè el foment de la participació en les organitzacions franquistes no significava que la direcció comunista s'oposés a tenir els treballadors organitzats clandestinament, ni implicava que hagués de crear una nova forma d'organització. La reorganització de la UGT era bàsica perquè era un sistema per tenir organitzats els obrers, per fer de corretja de transmissió entre el partit i els treballadors no militants. L'estratègia de combat antifranquista, traçada per la direcció comunista catalana, considerava fonamental la mobilització de la classe obrera per a les reivindicacions més immediates, a les quals havien de contribuir preferentment els sindicats. Però el paper que havia de jugar el sindicat en el procés cap a la insurrecció era secundari un cop s'hagués produït la vaga general. Així, les relacions que s'havien d'establir entre el PSUC i la UGT catalana, durant aquests anys, seguiren la línia de les que es van establir durant la Guerra Civil. La UGT va esdevenir un simple instrument del PSUC, que, alhora, orientava el sindicat mitjançant la introducció dins d'aquest de cèl·lules del partit que tenien com a finalitat controlar i orientar la direcció. Per tant, per als comunistes, el sindicat tenia una tasca pròpia a desenvolupar dins de l'àmbit laboral però secundària, mentre que el partit es reservava l'acció, la interpretació i la direcció polítiques. La tutela dels militants del PSUC sobre els de la UGT era necessària perquè a les vagues de caràcter exclusivament econòmic calia incorporar progressivament les de caràcter polític per aconseguir arribar a la vaga general. Malgrat tot, no sembla que el PSUC donés gaire importància a l'organització de la UGT, ni que tingués cap autoritat sobre aquesta. Les primeres notícies sobre l'existència de la

UGT a l'interior les donà Pere Canals, que en el seu informe del mes de desembre de l'any 1945 afirmava que en l'època de la direcció encapçalada per Vicente Peñarroya —any 1942—, Trilles ja col·laborava en el treball de la UGT; Peñarroya, en canvi, en una carta que va enviar a la direcció de França el febrer de 1942, no esmentava la UGT com a grup organitzat. Desideri Trilles va ser qui va fer el primer intent seriós de reorganització de la UGT, a la primavera del 1945. Però la seva línia d'actuació, contrària a la mobilització laboral obrera, mantenia el sindicat en la més absoluta clandestinitat i amb una estructura preparada per a un futur període democràtic però no per a l'acció clandestina, i això va fer que Trilles, Bustillo i Lamenós —els dirigents de la UGT— fossin acusats de dissidents i expulsats per la direcció del PSUC a l'interior, a finals de l'any 1945.⁵

Segons els informes interns, entre 1945 i 1947, la UGT va arribar a tenir de mil cinc-cents a dos mil afiliats a Barcelona ciutat, organitzats en els rams del metall, el tèxtil, les arts blanques, la construcció, la fusta, el portuari, el marí, els transports i les comunicacions —ferroviaris—, les arts gràfiques, la banca i la borsa, la sanitat, la llum i força, FOSIG, FETE, FCTE i CADCI. A comarques tenien relacions orgàniques amb comitès de la UGT organitzats a Badalona, Sabadell, Mataró, el Baix Llobregat, on hi havia grups organitzats en dotze pobles; a la comarca del Baix Camp, amb organització en els rams de la construcció, les arts gràfiques, els hostalers, el gas i l'electricitat, i a la ciutat de Tarragona, amb grups organitzats en els transports i la metal·lúrgia. Del periòdic de la UGT, *Las Noticias*, es repartien tres mil exemplars. Tanmateix, ni Santiago Carrillo, ni Gregori López Raimundo donen cap importància als grups sindicals de la UGT, ni a l'organització de les protestes laborals ni com a organització estructurada i present entre els treballadors de les fàbriques.

La detenció de la direcció del PSUC a l'interior, el juny del 1951, va desarticular altre cop l'organització, tot i que les detencions no van afectar l'organització de comarques. Per recuperar-la, el partit va decidir enviar a Barcelona Miguel Núñez, el qual no va organitzar una nova delegació del comitè central del PSUC a l'interior, ni va mantenir l'antiga estructura orgànica del partit a la ciutat, sinó que va establir una dinàmica de relacions diferent, més propera a un moviment que no pas a un partit polític, a través de contactar amb les restes de l'anterior organització i amb els obrers que es destacaven en la conflictivitat a les empreses. Els contactes s'aconseguien per mitjà de les comunicacions que alguns d'aquests militants de l'interior o obrers actius enviaven a les direccions del partit de Barcelona o París per informar sobre el que estaven fent a les seves empreses i sol·licitar contactar amb el partit. Per iniciativa pròpia, aquests treballadors anaven establint relacions amb d'altres obrers d'empreses del mateix ram i convocaven reunions o trobades entre ells. Quan aquestes

5. En la tesi s'exposa la dissidència de Trilles i la seva separació de la direcció de la UGT, així com la depuració a què va ser sotmès a França, i la dels seus companys de direcció a l'interior per part de Josep Serradell.

relacions es consolidaven eren incorporades a l'estructura orgànica com a comitès de ram —se'n van aconseguir establir als rams del metall, el tèxtil, el químic i al port—, i es creava així tot una xarxa de relacions. De fet, els responsables del PSUC a Barcelona esdevingueren durant els anys cinquanta un petit nucli directiu que simplement coordinava i animava les accions dels treballadors sense imposar una estructura orgànica ni exigir accions reivindicatives; assumia i adaptava les estructures relacionals que els mateixos obrers anaven establint i recollia els resultats de les iniciatives en el terreny de la lluita laboral. L'organització anava creixent de baix a d'alt i la direcció de Barcelona el que feia era articular-la i donar-li tot el suport que podia. Les relacions orgàniques amb la direcció a l'exili tampoc no estaven centralitzades; Núñez anava sovint a França per informar Santiago Carrillo del que s'estava fent a l'interior. De fet, aquesta nova reorganització es va fer com si es tractés d'un comitè local de Barcelona, amb una organització basada en els rams industrials i sense tenir cap contacte amb les comarques, les quals mantenien un contacte directe amb la direcció a França. Tampoc ja no es buscava tenir una àmplia militància, sinó grups d'activistes que generessin mobilització laboral a les grans empreses.

La recuperació, després de la detenció de López Raimundo, es va iniciar a partir de l'any 1954 i va tenir lloc entre els anys 1955 i 1958. El PSUC va formar a la ciutat un comitè del tèxtil i un altre del metall que funcionaven per separat, amb organització en un bon nombre d'empreses —BISA, ENASA, Vila S.A., España Industrial, el Port, CARIM, Lámparas Z, Maquinista Terrestre i Marítima, Batlló, Hispano Williers, Girona, SEAT, Catalana de Gas i Electricitat, Seda de Barcelona, Papelera Española, Serra y Capel Hermanos, Subcontratas Tolosa, ISASA, Cocciones Arcilla, Plasmica Cornellà, Costa Brava i Compte, cooperativa de paletes, taxistes—; a més d'una cèl·lula a la universitat i una altra formada per un grup d'intel·lectuals.

L'APLICACIÓ DE L'ESTRATÈGIA

L'estratègia insurreccional, plantejada fins a l'any 1948, va convertir el PSUC en un grup conspiratiu allunyat de la societat civil i ocult. A més, les relacions orgàniques i l'estructura del comandament havien de respondre a l'esquema jeràrquic clàssic de les organitzacions comunistes, amb una aplicació rígida de l'estratègia, que no era apta per a la situació en què havia de desenvolupar el seu treball. A partir de l'any 1952, van canviar aquestes relacions però la direcció a l'exterior encara intentava imposar aquest criteri jeràrquic i mecanicista. No va ser fins a l'any 1959, en què el PSUC va permetre que cada grup organitzat del partit apliqués la solució més adequada als problemes que tenien, que edités els seus propis materials de propaganda i que comencés a treballar des de l'estadi polític i ideològic que calgués.

A l'interior, la lluita del PSUC es desenvolupava amb una manca absoluta d'infraestructures —es feien servir cases per fer les reunions i tenir els dipòsits de propaganda; mancava una impremta per publicar documents i periòdics, i també quadres preparats i amb experiència en el treball clandestí, especialment pel que fa a dones—,

però el handicap més important per a la tasca del PSUC va ser la manca de recursos econòmics, que va fer que tots els quadres —excepte els tres membres dirigits de la Delegació del Comitè Central— haguessin d'acabar treballant professionalment, amb la qual cosa es reduïen de forma considerable les possibilitats de desenvolupar la tasca conspirativa. A més, el caràcter conspiratiu de la lluita i la repressió del règim havien obligat el partit a extreure a l'interior les mesures de seguretat, però majoritàriament s'incomplien perquè hi havia una tendència a incorporar només els antics militants del partit, de l'època de la Guerra Civil, o aquells que havien patit presó o havien estat represaliats, així com a mantenir relacions socials i polítiques entre militants, i això feia, d'una banda, que es relaxessin les actituds perquè els militants clandestins es consideraven més *segurs*, i de l'altra, que fossin descoberts amb més facilitat per la policia, ja que els militants incorporats que havien estat excarcerats o identificats eren sovint seguits i vigilats. En la recerca d'aquesta seguretat, a més, les relacions orgàniques havien esdevingut lentes i complexes perquè havien de passar per molts graus i sovint les consignes d'actuació, la premsa o altres elements de comunicació, arribaven amb retard. Això feia, en primer lloc, que el PSUC anés a remolc de les actuacions dels seus militants i no pogués dirigir cap dels esdeveniments, i, en segon lloc, que no mantingués una autoritat efectiva sobre els grups organitzats, amb l'aparició de dissidències, i, finalment, que davant una detenció o l'expulsió d'un membre d'una organització de base es tallessin les relacions amb tot el grup i s'hagués de començar de zero, amb la consegüent pèrdua del treball fet i la substitució dels líders que de forma natural s'havien creat a la zona o lloc on actuava el grup format per quadres forans. Això va ser denunciat repetidament per diversos quadres dirigits, especialment per Gromán i Joan Gallofré, que en els seus informes de mitjan anys quaranta proposaven una altra forma d'actuació i de relació amb la població obrera, molt semblant a la que es va donar en la dècada dels cinquanta, però que en aquell moment no va ser acceptada.

Segons el partit, el remei a tot això era la premsa, la propaganda i l'educació política dels quadres. Les dificultats per confeccionar publicacions com *Treball*, *Las Noticias*, i d'altres periòdics clandestins, no van començar a superar-se fins a l'any 1946, i definitivament a partir del 1948; de l'any 1951 en endavant es van redactar a França. Però l'educació política va suposar un problema més profund per a les activitats del partit; en la dècada dels quaranta, totes les delegacions del PSUC a l'interior atribuïen mancances en educació política als propis quadres dirigits i intermedis, a més de no saber treballar de forma il·legal i clandestina. Això no era una qüestió puntual en un sector del partit o del territori, o d'un moment concret, per manca de quadres, sinó que estava força estesa i afectava tant les comarques com la pròpia organització de la ciutat de Barcelona, i tant els quadres sorgits a l'interior com els enviats de França, i òrgans del partit que havien de ser transcendents en la lluita antifranquista com els guerrillers, la UGT; aquesta manca de preparació afectava també els propis òrgans de direcció del partit, com era la Comissió d'Organització, que, teòricament,

havia d'estar formada pels millors elements perquè era la que tenia el contacte amb els militants i marcava la línia d'actuació. La transformació de cèl·lules de carrer en cèl·lules d'empresa no reeixí fins als anys cinquanta, i el partit tampoc no tenia presència en els àmbits socials, culturals i populars, els quals estaven dominats per les agrupacions de la Falange, per la reticència dels militants comunistes a participar-hi. La UGT va patir els mateixos problemes que el PSUC, de manera que cap dels dirigents de l'organització, ni Santiago Carrillo, considerava que el sindicat tingués cap paper en la mobilització obrera, ni que arribés a organitzar protestes laborals, ni que s'aconguís la unitat d'acció obrera a través dels comitès CTC-UGT-PSUC, que veien com a simples invents per aixecar els ànims a l'exili i a l'interior.

Finalment, el PSUC tampoc no va adoptar una posició clara davant el canvi tàctic. La difusió de consignes va ser molt ambigua fins a l'any 1957. Les crides i la propaganda que es van fer a *Treball* respecte d'això, si bé animaven els treballadors a participar, també denunciaven la inutilitat del càrrec d'enllaç sindical, i el sindicat vertical com a instrument d'explotació, i fomentaven l'acció il·legal. Les causes d'aquesta poca claredat eren que en la recerca de la vaga general obrera les eleccions sindicals s'havien convertit en un instrument més per posar fi a la dictadura franquista: no havien de servir per millorar la condició laboral dels obrers, sinó per fer possible un contacte més obert dels militants comunistes amb els treballadors, per poder parlar amb ells dels seus problemes laborals, i per fer-los veure les injustícies a les quals eren sotmesos i, alhora, poder transmetre'ls una experiència combativa. I per fer aquesta feina imprescindible la participació en els sindicats verticals era l'única possibilitat que hi havia; es tractava, per tant, d'adoptar una línia d'actuació més pragmàtica, que permetés aprofitar les possibilitats existents, i això es presentava com una qüestió necessària, estratègica i conjuntural, però deixant ben clar també, a través de la crítica, que la participació no havia de significar una renúncia als principis ideològics, una rebaixa dels plantejaments o una integració en l'entramat laboral franquista. La utilitat del canvi tàctic només estava en les possibilitats que donava de mobilitzar, organitzar i educar la classe obrera per posar fi al franquisme.

Mentre el partit a l'interior intentava aplicar la recepta per posar fi al franquisme, els treballadors combatien l'agressió de les lleis socials, laborals i econòmiques de la dictadura amb protestes. Fins a cent setanta-cinc protestes laborals hem pogut identificar entre 1946 i 1959, que juntament amb d'altres protestes de tipus social i polític i les més de cent divuit mil demandes individuals presentades a la Magistratura de Treball de Barcelona, posen de manifest la poca passivitat dels obrers i la seva oposició al règim.⁶

6. La tesi inclou una relació de totes les protestes en l'àmbit social o laboral que surten a *Treball* i *Las Noticias*, entre els anys 1940 i 1959. S'identifica l'any, el lloc i el desenvolupament de la protesta, amb una anàlisi de les seves causes, la intervenció o no d'enllaços sindicals i la creació de comissions d'obriers. També es fa una anàlisi de les reclamacions individuals que es presenten a la Magistratura de Treball de la província de Barcelona.

Però aquesta lluita no era per als obrers industrials una lluita política. Les causes de les protestes són en un 90 % per demanar augment de salaris o per millorar les condicions de treball; per les condicions polítiques, qualsevol protesta laboral esdevenia política i d'això n'eren conscients els obrers, però el seu horitzó de lluita era un horitzó laboral i de tipus sindical, de millora de les condicions de vida i de treball. Quan això s'aconseguia, la protesta s'acabava i mai no es feia cap mena de pronunciament polític. La qüestió era que per fer una protesta laboral calia comptar amb la protecció necessària per no patir la pressió franquista, que podia comportar la condemna a presó, o, com a mínim, l'acomiadament dels inductors i participants en les protestes laborals. Per això, per exemple, les protestes laborals es produïen més en empreses grans, on enmig de tota la plantilla era més fàcil guardar l'anonimat, que a les empreses petites o familiars, en què el tracte de l'empresari era més proper i la possibilitat de passar desapercebut menor. Per això, també, les protestes laborals van anar augmentant a mesura que la dictadura franquista oferia, involuntàriament, és clar, aquestes possibilitats de protecció (l'augment del nombre d'enllaços sindicals escollits, per exemple), o que els obrers detectaven una relaxació en l'aplicació de les mesures repressives en moments políticament delicats per al règim (1946, 1951 o 1956).

Un altre aspecte important a destacar en aquest treball és que tot i que es reconeix que l'aportació de la immigració va ser important econòmicament i demogràficament per a Catalunya, la investigació ens duu a afirmar que el seu paper no va ser tan fonamental com s'ha afirmat fins ara. De fet, l'anomenat recanvi generacional, no es va produir fins a finals de la dècada dels cinquanta: les plantilles laborals de les empreses estaven formades en més d'un 70 % per persones nascudes entre 1916 i 1935, i els treballadors escollits enllaços sindicals l'any 1957 tenien tots entre trenta i quaranta anys. Per convertir-se en un líder obrer i ser reconegut com a tal, calia un procés, demostrar la vàlua davant la resta de companys de treball i tenir unes qualitats personals determinades. La resta de condicions les imposava el règim: a les eleccions sindicals de l'any 1957 només podien sortir escollits enllaços els majors de vint-i-un anys. Així, fins a l'any 1958, els líders obrers són persones que han viscut la guerra o l'han patit com a adolescents, i estan incorporats al món laboral des de principis de la dècada dels quaranta. Per les seves condicions personals, creiem que aquesta generació de treballadors encara no incorpora un nou tarannà, allunyat de la por i de la petjada de la Guerra Civil, que els permeti mobilitzar-se més i millor; la majoria dels que arribaven de poblacions rurals estaven molt polititzats i ideologitzats perquè les seves experiències durant la guerra i després havien estat molt més intenses i radicals, i els treballadors catalans tampoc no ho havien passat millor. Així doncs, el pòsit ideològic no ha variat dels anys quaranta als cinquanta, són les condicions canviants del règim i la voluntat i l'habilitat d'aquests treballadors per aprofitar-les, emparats sota unes majors possibilitats de protecció i els suports d'altres sectors socials (l'Església, la societat civil, els intel·lectuals...), les que fan possible que es plantegin mobilitzar-se.

Aquesta actitud és la mateixa que tenien els militants i els quadres del partit a les empreses que formaven part de les cèl·lules i que no complien amb les consignes del partit; mantenien ocult el partit si feien protestes laborals, intentaven escapolir-se com podien de la repressió més dura negant ser-ne membres o estar organitzats, no repartien la propaganda, ni la premsa... El partit estava tan amagat que encara que es tingués interès a participar no se sabia com contactar ni on trobar el partit. Aquests quadres no deixaven de ser, abans que res, treballadors, molts dels quals amb responsabilitats familiars, per la qual cosa les activitats clandestines es desenvolupaven amb molta dificultat o senzillament s'acabaven abandonant pel cansament que produïa haver de treballar de dotze a catorze hores diàries. D'altres, empesos per la necessitat, es quedaven amb els diners de les cotitzacions. I en no pocs casos s'utilitzaven les possibilitats legals de reivindicació laboral que tenia el règim quan el partit s'hi oposava. Tot això es va traduir també en uns resultats força fluixos en les eleccions sindicals; els documents interns del partit, en informar de les eleccions sindicals a les diferents empreses, deixen ben clar com fins a l'any 1957 els enllaços sindicals comunistes escollits van ser molt pocs ja que les cèl·lules no van trobar cap candidat adient, o simplement no van tenir cap interès a organitzar la participació perquè no hi veien la utilitat tenint en compte el caràcter vertical del sindicat. Només el fet que l'any 1957 s'arribessin a poder escollir trenta-dos enllaços sindicals en una empresa, juntament amb l'assumpció per part del III Congrés de Treballadors de l'OSE (Organización Sindical Española), l'any 1955, de les reivindicacions bàsiques dels obrers, van provocar un canvi d'actitud. I això es va donar a les fàbriques on hi havia les organitzacions més importants del partit des de l'inici de la dècada dels quaranta, com eren la Maquinista Terrestre i Marítima o la Hispano Suiza. El mateix passava amb les formes d'organització —UGT, comitès unitaris...—: els obrers van rebutjar qualsevol proposta del partit respecte d'això. Des dels anys quaranta s'organitzaven mitjançant comissions obreres, comptant només amb l'educació política apresada, poc i malament, pels líders obrers, i això feia que no s'aprofitessin les oportunitats de mobilitzar el treballadors (vaga general del 1951, eleccions sindicals...).

En resum, entre els anys 1939 i 1959, el PSUC intentà dur a terme la missió que s'havia imposat com a partit polític comunista: enderrocar el règim feixista espanyol a través de l'estratègia d'estimular les lluites obreres laborals, la qual cosa conduiria a la vaga general obrera. La dècada dels quaranta va ser en aquest sentit uns anys perduts, en què no es van aconseguir els objectius establerts; els primers cinc anys de la dècada, per causa de la Segona Guerra Mundial, la dispersió de la direcció a l'exili, la manca d'un lideratge ferm i la dura repressió del règim franquista, a més d'uns plantejaments rígids i inadequats en tots els àmbits —estratègics, organitzatius, teòrics...—; en la segona meitat, fins a l'any 1951, malgrat la millora organitzativa i els canvis tàctics, pel manteniment de propostes d'actuació polítiques que no eren aplicables per la classe obrera. La dècada dels cinquanta va suposar una etapa de transi-

ció per al PSUC en la qual es va dirimir quina proposta d'actuació resultava triomfadora: d'una banda, els responsables a l'interior, que fomentaven unes relacions orgàniques diferents i un acostament a la base militant a partir de les seves reivindicacions i necessitats. De l'altra, la direcció del PSUC a l'exili, que encara pretenia realitzar una acció política contra la dictadura a partir d'una estructura orgànica clandestina centralitzada que li possibilités imposar els seus criteris, la mobilització ràpida i àmplia dels obrers i que li garantís l'hegemonia política en la futura societat democràtica catalana.

L'estratègia del PSUC i l'acció obrera, doncs, van córrer en dos plans paral·lels des de l'any 1939, tot i que a partir de l'any 1956 s'anaren acostant per acabar convergint l'any 1959 quan el buró polític del PSUC va abandonar la vaga general obrera com a factor que havia de desencadenar la desaparició de la dictadura i va integrar i acceptar en la seva estructura les formes organitzatives i pràctiques de lluita pròpies dels obrers. Va ser a partir d'aquest moment quan el PSUC va començar a construir el prestigi que el dugué a convertir-se en el partit antifranquista per excel·lència durant els anys seixanta i setanta, amb el valor afegit que suposava la mística dels morts en la lluita per la dictadura i dels vint anys ininterromputs de presència a l'interior superant l'assot de la repressió.